

Makalenin Türü : Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi : 15.05.2025
Kabul Tarihi : 09.09.2025

 <https://doi.org/10.29029/busbed.1700442>

SİBER İZLEYİCİ ROLLERİ VE SİBER CİDDİYET ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI *

Adem Peker ¹, Serkan Cengiz ², Zeynep Yazıcı ³

ÖZ

Bu çalışmanın amacı Siber İzleyici Roller (SİRÖ) ve Siber Ciddiyet Ölçeği'nin (SCÖ) geçerlik ve güvenilirliğini incelemektir. Araştırma 2024 yılında Erzurum ilindeki liselerde yürütülmüştür. Çalışmaya dahil olacak okullar random yöntemiyle belirlenmiştir. Açımlayıcı faktör analizleri işlemleri 742 (439 Kız, 303 Erkek), doğrulayıcı faktör analizi (DFA) işlemleri için de 374 kişilik (234 Kız, 140 Erkek) bir örneklem grubu kullanılmıştır. Ölçeklerin psikometrik özellikleri, Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA), Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA), iç tutarlılık katsayısı ve madde ayırt ediciliği yöntemleri kullanılarak analiz edilmiştir. AFA sonucunda SİRÖ'nün toplam varyansın %71,63'ünü açıklayan 14 madde ve 4 alt boyuttan (siber mağduru destekleme, siber zorbalığı destekleme, dışarıda kalma-tepkisizlik-, siber zorbalığa karşı çıkma) oluştuğu belirlenmiştir. SCÖ ise toplam varyansın %48,96'sını açıklayan 8 madde ve tek bir faktörden meydana gelmektedir. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda SİRÖ'nün dört faktörlü ve SCÖ'nün tek faktörlü yapısına ilişkin geçerliğini sınamak için DFA yapılmıştır. Sonuçlar SİRÖ'nün dört ve SCÖ'nün tek faktörlü yapısının doğrulandığını göstermiştir. SİRÖ'nün siber mağduru destekleme, siber zorbalığı destekleme, dışarıda kalma-tepkisizlik-, siber zorbalığa karşı çıkma Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları sırasıyla .81, .86, .80 ve .87 olarak bulunmuştur. SCÖ'nün Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .73 olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlar SİRÖ ve SCÖ'nün siber izleyicilerde kullanılabilir olacak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siber Zorbalık, Siber İzleyici Roller, Siber Ciddiyet, Ergenler

* Bu çalışma EJER 2025 Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, EJER, 25-28 Haziran 2025).

1. Prof. Dr. Adem Peker Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Erzurum, Türkiye. adem.peker@atauni.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3594-9166>

2. Doç. Dr. Serkan Cengiz, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Ağrı, Türkiye. scengiz@agri.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9070-6338>

3. Doktora öğrencisi, Zeynep Yazıcı Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Erzurum, Türkiye. zeynep.yazici171@ogr.atauni.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3454-5212>

4. Çalışma TUBİTAK 1001 124K512 nolu "Siber İzleyici Roller Farkındalık Modelinin Geliştirilmesi: Ergenlerin Siber Zorbalık Karşısında Güçlendirilmesi" projesi kapsamında desteklenmektedir.

Article Type : Research Article
Date Received : 15.05.2025
Date Accepted : 09.09.2025

 <https://doi.org/10.29029/busbed.1700442>

DEVELOPMENT OF CYBER BYSTANDER ROLES AND CYBER SEVERITY SCALE: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY*

Adem Peker ¹, Serkan Cengiz ², Zeynep Yazıcı ³

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the validity and reliability of Cyber Bystander Roles Scale (CBRS) and Cyber Severity Scale (CSS). The research was conducted in high schools in Erzurum, Türkiye, during 2024. The schools included in the study were selected using a random method. Exploratory factor analysis was performed on a sample of 742 students (439 female, 303 male), while confirmatory factor analysis (CFA) was conducted on a sample of 374 students (234 female, 140 male). The psychometric properties of the scales were analysed using Exploratory Factor Analysis (EFA), Confirmatory Factor Analysis (CFA), internal consistency coefficients, and item discrimination methods. As a result of EFA, it was determined that CBRS consists of 14 items and 4 sub-dimensions (supporting cyber victims, supporting cyberbullying, exclusion, and opposing cyberbullying) that explain 71.63% of the total variance. CSS, on the other hand, consists of 8 items and a single factor explaining 48.96% of the total variance. CFA was performed to test the validity of the four-factor structure of CBRS and the single-factor structure of CSS based on the results of the exploratory factor analysis. The results confirmed the four-factor structure of CBRS and the single-factor structure of CSS. The Cronbach's alpha internal consistency coefficients for CBRS's supporting cyber victims, supporting cyber bullies, staying out of it, and standing up to cyberbullying were found to be .81, .86, .80, and .87, respectively. The Cronbach's alpha internal consistency coefficient for CSS was determined to be .73. These results reveal that the CBRS and CSS are valid and reliable measurement tools that can be used with cyber bystander.

Keywords: Cyberbullying, Cyber Bystander Roles, Cyber Severity, Adolescents

* This study was presented orally at the EJER 2025 Congress (Ağrı İbrahim Çeçen University, EJER, June 25-28, 2025).

1. Prof. Dr. Adem Peker, Atatürk University, Kazım Karabekir Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Erzurum, Turkey. adem.peker@atauni.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3594-9166>

2. Assoc. Prof. Dr. Serkan Cengiz, Ağrı İbrahim Çeçen University, Department of Psychology, Ağrı, Turkey. scengiz@agri.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9070-6338>

3. PhD student, Zeynep Yazıcı, Atatürk University, Kazım Karabekir Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Erzurum, Turkey. zeynep.yazici171@ogr.atauni.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3454-5212>

4. The study is supported within the scope of TUBITAK 1001 124K512 project "Development of a Cyber Bystander Role Awareness Model: Empowering Adolescents Against Cyberbullying"

1. GİRİŞ

Siber zorbalık, elektronik cihazlar aracılığıyla gerçekleştirilen zorbalık olarak tanımlanmaktadır (Kim, 2021). Siber zorbalık, birinin çevrimiçi ortamda veya cep telefonlarını veya diğer elektronik cihazları kullanırken başka bir kişiyi tekrar tekrar taciz etmesi, kötü muamele etmesi veya onunla alay etmesi durumunda meydana gelmektedir (Rudnicki vd., 2022). Siber zorbalığın sıklıkla bildirilen biçimleri arasında fotoğraf ve videoların kötü amaçlı kullanımı, tehdit ve kaba dil kullanımı, özel veya kişisel bilgilerin yayınlanması, aşağılama ve diğer çevrimiçi taciz biçimleri yer almaktadır (Kowalski vd., 2019). Siber zorbalık, kişilerarası etkileşimlerin günümüzde sıklıkla çevrim içi ve çevrim dışı olarak gerçekleştirildiği göz önüne alındığında, günde 24 saat, haftada yedi gün gerçekleşebilen bir zorbalık türüdür (Betancourt vd., 2013). Bu zorbalık türünde siber zorbalık, siber mağdurlar, izleyiciler bulunmaktadır. Siber zorbalık, siber saldırı eylemlerine katılanlar, siber zorbalığa maruz kalanlar genellikle siber mağdurlar ve siber zorbalık olayını görenler siber izleyici olarak adlandırılır.

Son zamanlardaki çalışmalar siber zorbalığın giderek artan bir problem olduğunu ortaya koymaktadır. Bir meta-analiz, siber mağduriyetinin yaygınlığının %14 ile %57 arasında değiştiğini göstermektedir (Zhu vd., 2021). Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayınlanan bir rapora göre, dünya çapında yaklaşık her altı ergenden birinin siber zorbalığa maruz kaldığını bildirmiştir (World Health Organization, 2024). Avrupa Birliği üye devletlerinde siber zorbalığın %3 ila %31, siber mağduriyetin %2,8 ila %31,5 arasında olduğu rapor edilmiştir (Henaes-Montiel vd., 2022). 3 yıllık boylamsal bir çalışma, siber zorbalık oranlarının kadınlarda %3,8'den %6,4'e, erkeklerde ise %1,9'dan %5,6'ya yükseldiğini belirtmiştir (Maurya vd., 2022).

Alanyazındaki çalışmalar siber zorbalığa uğramanın çeşitli ruhsal sorunlara yol açacağını belirtmiştir. Siber zorbalığa maruz kalmak depresyon (Englander, 2021), anksiyete (Nochaiwong vd., 2021) ve strese yol açabilmektedir (Evangelió vd., 2022). Bununla birlikte siber mağduriyet yaşamak yaşam memnuniyetini azaltmaktadır (Giunetti & Kowalski, 2022). Siber zorbalık yaşamak intihar düşüncelerini artırabilmektedir (Islam vd., 2021). Norveç'te yapılan bir araştırma, siber zorbalığa karışan ergenlerin, karışmayanlara kıyasla önemli ölçüde daha yüksek düzeyde kaygı, depresyon, kendine zarar verme, intihar girişimleri ve antisosyal davranış bildirdiğini ortaya koymuştur (Skilbred-Fjeld vd., 2020). Siber zorbalık mağduriyeti, düşük öz saygı, artan depresyon, şiddetli madde kullanımı ve hatta daha fazla intihar davranışı dahil olmak üzere çok sayıda olumsuz sonuçla ilişkilidir (Ortuno-Sierra vd., 2022). Olumsuz okul ortamı siber zorbalık davranışları artırabilmektedir (Li vd., 2025).

2. Siber İzleyici Roller

Siber zorbalıkta izleyicilerin önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Alanyazındaki çalışmalar siber izleyici rollerinin siber zorbalığı pekiştirmede veya mağduru korumada genellikle önemli bir rol oynadığını bildirmektedir (Chen & Cheng, 2017; Macaulay vd., 2022; Olenik-Shemesh vd., 2017; Zhao vd., 2023). Siber zorbalık olayında izleyicilerin farklı tepkileri olabilmektedir. Bu tepkiler genellikle siber zorbalığı veya siber mağduru destekleme, siber zorbalığa karşı çıkma ve dışarıda kalmak-tepkisizlik şeklinde sınıflandırılabilir (Dillon & Bushman, 2015; Rong vd., 2023). Siber zorbalığı destekleyen izleyiciler, faili cesaretlendirerek, gülerken veya tezahürat ederek destekleyebilirler. Siber zorbanın davranışlarını destekleme ya da onun yanında olma zorbalığın yaygınlığını artırabilir (Cui & To, 2021; Thompson & Cover, 2021). Siber izleyicilerin gördüğü olay karşısında sessiz kalması, siber zorbalığa veya mağdura hiçbir destek sunmaması dışarıda kalma-tepkisizlik olarak değerlendirilmektedir (Song & Oh, 2018). Dışarıda kalmayı tercih eden siber izleyiciler siber zorbalığı gözlemler ancak müdahale etmez (Leung vd., 2018). Siber mağduru destekleyen izleyiciler mağduru savunur, ona yardım eder (Macaulay vd., 2022, Zhu vd., 2021).

Siber izleyicilerin farklı boyutlarının siber zorbalıkla önemli ilişkilerini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte alanyazındaki çalışmalar siber zorbalığa tanıklık eden bireylerin oranının yüksek olduğunu göstermektedir. Kolombiya'da yapılan bir araştırma üniversite öğrencilerinin %79'unun siber zorbalığa tanıklık ettiğini göstermiştir (Sarmiento & Leguizamón, 2016). Gini vd. (2020) siber zorbalık olay %80'nin de izleyicilerin olduğunu belirtmiştir. Avrupa Birliği üye devletlerinde siber zorbalığa tanık olanların %13 ila %53 arasında değiştiği rapor edilmiştir (Henaes-Montiel vd., 2022).

Araştırmacılar siber izleyicilerin yaygınlığı araştırmalarının yanısıra izleyicinin davranışlarına etki eden değişkenleri de incelemiştir. Önceki araştırmalar izleyicilerin siber mağdurlarına yardım etme konusunda daha önce zorbalığa uğrama (Merlici & Maftai, 2025), izleyici sayısı ve zorbalık durumunun ciddiyeti gibi durumsal faktörler, sosyal normlar ve mağdurlar veya failerle ilişkiler gibi sosyal değişkenler (DeSmet vd., 2014), empati ve dürtüsellik gibi kişilik faktörlerin (Domínguez-Hernandez vd., 2018) etkili olabileceği ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla siber mağdurları savunmada izleyicilerin dahil edilmesi önemli bir faktör olarak dikkat çekmektedir (Leung vd., 2018; Song & Oh, 2018).

3. Siber Ciddiyet

Ergenlerin siber zorbalık olayını algılama şekilleri bu tür davranışların sürdürülmesi ya da azaltılmasında etkili olabilmektedir. Algılanan siber ciddiyet, bireyin siber zorbalık davranışına ilişkin algısını ifade eder (Chen & Cheng, 2017). Çalışmalar ergenlerin siber zorbalık olaylarını ciddi olarak değerlendirdiklerinde mağduru desteklemek için olumlu müdahalede bulunma konusunda daha fazla motivasyona sahip olduklarını ortaya çıkarmıştır (Bastiaensens vd., 2014; Desmet vd., 2014). Siber zorbalık davranışının ciddiyeti, olumsuz etkisine, davranış türüne ve kasıtlılık düzeyi, güç dengesizliği gibi tanımlayıcı kriterlere ve saldırıyla ilgili diğer boyutlara bağlı olarak farklılaşabilir (Palladino vd., 2017). Dahası mağdurun tepkisi, zorbanın kim olduğunun bilinmemesi ve kamuoyunun duyması siber zorbalık olayının ciddiye alınmasını etkilemektedir (Macaulay vd., 2022). Bazı araştırmalar, algılanan olayın ciddiyeti ne kadar düşükse, izleyicilerin siber zorbalık olaylarından dolayı mağdurları suçlama olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermiştir (Bauman & Newman, 2013; Obermaier vd., 2016). Fakat gençler arasında siber zorbalık davranışlarının ciddiye alınma düzeyi, yetişkinlerle kıyaslandığında değişiklik gösterebilir. Ergenler, görünüşte onlar için zararsız olan zorbalık eylemlerinin (örneğin eğlence amaçlı yapılan eylemlerin) mağdurlar üzerinde ne kadar büyük etkileri olabileceğini kestirmekte zorlanabilir (Sticca & Perren, 2013a). Ayrıca çevrimiçi ortamda siber zorbalıklar anonim olduğunda, ergenler yapılan zorbalığı daha az ciddiye alabilir ve buna bağlı olarak çok az tepki gösterebilir (Camacho vd., 2018). Bu nedenle ergenlerde siber zorbalığın ciddiyetinin değerlendirilmesi, müdahale rollerini belirlemede önemli bir durumsal faktör olarak görülebilir.

4. Siber İzleyici Rollerinin Siber Zorbalık ile İlişkisi ve Siber İzleyici Roller Ölçeği

Yakın zamandaki çalışmalar izleyici davranışlarının siber zorbalıkla ilişkisi ortaya koymuştur. Leung (2021) siber zorbalık davranışını müdahalede bulunmayan izleyicilerin, zorbanın davranışlarını artırdığını ortaya çıkarmıştır. Wright ve Wachs (2023), siber zorbalığa maruz kalan kişilere destek olan izleyicilerin siber zorbalığın oluşturduğu ruhsal sorunları azalttığını belirtmiştir. DeSmet vd. (2018) siber zorbalıkta izleyicilerin zorbalık yapana karşı çıkmalarının mağdurun psikolojik iyilik halini artırdığını ve siber zorbalık davranışını azalttığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte siber izleyiciler, siber zorbalığın gerçekleştiği ortamı yeniden yapılandırabilir. Örneğin, izleyiciler siber mağduru doğrudan veya dolaylı olarak destekleyebilir, siber saldırıyı ihbar edebilir veya ortadan kaldırabilir, siber zorbalığa karşı çıkabilir (Macaulay vd., 2022). Zhu vd. (2021) siber zorbalık olaylarına tanık olan kişilerin aynı zamanda siber mağdur ya da siber saldırgan olabileceklerini bildirmiştir.

Araştırmalar, izleyicilerin rollerinin siber zorbalığın önlenmesi ve azaltılmasına önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Beavon vd., 2024, Leung vd., 2018; Song & Oh, 2018). Ancak siber izleyiciler hakkında çok az şey bilinmektedir. Alanyazındaki siber izleyici rollerine ilişkin ölçeklerin bir kısmının ya soru maddeleri fazladır ya da çok az soru ile ölçme çalışmasının yapıldığı gözlenmektedir. Siber izleyici rollerine ilişkin farklı soru sayısının olması katılımcıların ölçekleri doldururken yanlı davranma, isteksiz olma, sıkılma gibi davranışları göstermelerine neden olabilmektedir. Bu siber izleyici rollerinin doğru bir biçimde ölçülmemesine yol açabilmektedir. Örneğin Sarmiento vd. (2019) 40 madde ve 6 boyuttan oluşan siber zorbalık seyirci ölçeğini geliştirmiştir. Peker vd. (2024) bu ölçeğin Türkçe uyarlamasını yapmıştır. Chu (2020) 20 madde ve 5 boyuttan oluşan izleyicilerin davranış niyeti ölçeği geliştirmiştir. Macaulay vd. (2022) farklı izleyici tepkilerini belirlemek için senaryo tabanlı çalışma yapmıştır. Wang ve Kim (2021) siber izleyicinin tepkilerini belirlemek için, katılımcılara siber zorbalığa tanık olarak müdahale edip etmedikleri veya görmezden gelip gelmedikleri sorularla değerlendirmiştir.

Alanyazındaki siber izleyici rollerine ilişkin ölçeklerin diğer bir kısmı da ergenlerin siber zorbalığa tanık olma durumu saptamaya yöneliktir (Eraslan-Çapan vd., 2020; Özdemir & Bektaş, 2021). Bu çalışmalar siber zorbalığa tanık olma durumu ile ilgili betimsel bilgi sunmasına rağmen izleyicilerin siber zorbalıkta nasıl bir rol üstlendiğine ilişkin bilgileri göz ardı etmektedir. Dahası siber izleyicilerin rollerini ölçecek araçların tasarlanması ve doğrulanması özellikle önemlidir. Ölçme araçları siber zorbalığı önlemede izleyicilerin rollerinin karmaşık doğası ve dinamikleri hakkında bilgi sağlayabilir. Geçerli ve güvenilir ölçme aracı siber zorbalık olayında izleyicilerin rollerinin belirlenmesine ve bu rollerin siber zorbalık davranışlarına müdahalesinde ya da önlenmesine nasıl katkı sağladığına ilişkin bilgi elde edilmesine yardımcı olabilir. Dolayısıyla, siber izleyici rollerinin farklı biçimlerini tanımlamak ve bu farklı biçimlerini belirlemek için ölçek tasarlamak hâlâ gereklidir.

5. Siber Ciddiyetin Siber Zorbalık ile İlişkisi ve Siber Ciddiyet Ölçeği

Siber ciddiyet bir olay veya olaylar dizisinin kişinin kendisine ve başkalarına verdiği zararın derecesine ilişkin algısı olarak tanımlanmaktadır (Van Noorden vd., 2016). Siber zorbalık davranışını izleyen bireylerin bu olayı ciddi bir durum olarak değerlendirip değerlendirmemesi siber zorbalık davranışıyla önemli ilişkileri olabilmektedir. Örneğin Wang (2021), siber zorbalık izleyicilerinin olayın ciddiyetini daha düşük algıladıklarında mağdurun daha az acı çektiğine inanarak yardım etme davranışında bulunmayacağını; olayını daha çok ciddiye alan izleyicilerin ise mağdurun daha çok acı çektiğini düşünerek mağdura destek çıkacağını bildirmiştir. Koehler ve Weber (2018) algılanan olay şiddeti azaldıkça, çevredekilerin siber zorbalık olaylarından dolayı mağdurları suçlama ve onlara yardım etme konusunda isteksiz olma olasılıklarının daha yüksek olduğunu rapor etmiştir. Siber zorbalık olayını ciddi olarak yorumlayanlar, müdahale etme sorumluluklarının farkına varacak ve yardım etme niyetinde olacaklardır. Siber zorbalık olayını ciddi olarak yorumlamayanlar, durumun aciliyetini fark etmeyebilir ve yardım edici davranışlarda bulunma olasılıkları daha düşük olabilir (Zhao vd., 2023). Bu nedenle, ergenlerin siber zorbalıkla ilişkili farklı faktörlerin ciddiyetini nasıl algıladıklarını ölçmenin değerli olmaktadır.

Siber ciddiyet ile ilgili alan yazın çalışmaları farklı ölçeklerin olduğunu ortaya koymaktadır. Chu (2020) algılanan olay şiddetini ölçmek için Siber Zorbalık Olayı Şiddet Ölçeğini kullanılmıştır. Ölçek beş maddeden oluşmaktadır. Her madde için 1'den 5'e kadar olan sayılar, "ciddi değil - ciddi, hiç sorun değil - büyük bir sorun, komik değil - komik, incitici değil - incitici, eğlenceli değil - eğlenceli" ifadelerini göstermektedir. Macaulay vd. (2022) siber zorbalıkla ilgili 24 senaryo oluşturarak her senaryo için algılanan şiddeti ölçmek için "Lütfen bu olayı ne kadar şiddetli bulduğunuzu derecelendirin" şeklinde ölçek geliştirmiştir. Ölçek (1) "çok şiddetli değil", (2) "biraz şiddetli", (3) "ne şiddetli ne de şiddetli değil", (4) "oldukça şiddetli" ve (5) "çok şiddetli" olmak üzere 5 puanlık bir yanıt kümesiyle ölçülmektedir. Huang vd. (2024) her siber zorbalık olayında algılanan zararın ciddiyetini değerlendirmek için hem mağdur hem de zorba perspektifinden altı puanlık bir soru kullanmıştır. Yanıt ölçeği 1 (hiç zarar olmadığını gösterir) ile 6 (çok fazla zarar olduğunu gösterir) arasında değişmektedir. Yüksek puanlar hem mağdur hem de zorba perspektifinden algılanan zararın daha ciddi olduğunu göstermektedir.

Siber ciddiyetin siber zorbalık davranışları azaltmada etkisi bilinmesine rağmen, Türkiye'de ergenlerin siber ciddiyetini belirleyecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı bulunmamaktadır. Daha önceki bazı çalışmalarda siber zorbalıkta algılanan ciddiyeti ölçmek yerine hem geleneksel hem de siber zorbalığı ölçmeyi ve bu iki zorbalık türü arasında bir karşılaştırma yapmayı amaçlamıştır (Akça & Sayımer, 2017; Eraslan-Çapan, 2020). Diğer araştırmalar ise ortaokul ve lisedeki zorba, mağdur ve izleyicilerin tehlike algıları ölçülerek ciddiyet düzeylerini belirlenmiştir (Kalender vd., 2018). Belirtilen çalışmalarda özellikle izleyicilerin belirtilen tehlike faktörlerini ne kadar ciddiye alıp almadıkları kapsamlı bir şekilde ele alınmamıştır. Bu nedenle, ergenlerin siber zorbalık olaylarının ciddiyetine ilişkin algılarının kapsamının daha fazla araştırılması için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracına ihtiyaç vardır. Mevcut çalışmada, siber zorbalık karşısında ergenlerin siber ciddiyetlerini test etmeye yönelik bir ölçme aracı geliştirilecektir. Nitekim ergenlerin siber zorbalık olayını ciddiye alma durumlarını ölçmek için bir ölçme aracı geliştirmek siber zorbalık davranışındaki algılarını belirlenmesine yardımcı olabilir.

Geliştirilecek ölçeklerin alanyazına çeşitli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. İlk olarak, Siber İzleyici Roller Ölçeği ile Siber Ciddiyet Ölçeği ergenlerin siber zorbalık olayındaki davranışlarını ve algılarını belirleyecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olabilir. İkinci olarak, bu ölçekler, izleyicilerin siber zorbalık olayında ne tür davranışlar gösterdiklerini belirleyecek ve siber zorbalık olayını en şiddetli ve en az şiddetli davranış biçimleri olarak algılanıp algılanmadığına dair önemli kanıtlar sağlayabilir. Üçüncüsü bu çalışmanın sonuçları, siber izleyicilerin rollerini belirlenmesi ile siber zorbalığın algılanan ciddiyetinde açıklığa kavuşturmaya yardımcı olması bakımından siber zorbalığın önlenmesi ve müdahalesi konusunda bilgi sağlamaya yardımcı olabilir. Ek olarak, bu ölçeğin okullarda psikolojik danışma ve rehberlik servisinde kullanılması, siber zorbalık olayında izleyicilerin rollerine ve olayın ciddiyetine ilişkin bilgiler elde edilmesini sağlayabilir.

6. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı siber zorbalık olayında ergenlerin siber izleyici rollerini ve siber ciddiyet düzeylerini belirleyecek iki ölçek geliştirmektir. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmanın amaçları aşağıda belirtilmiştir:

- 1- Ergenlerin siber izleyici rollerinin belirlenmesinde geçerli ve güvenilir bir Siber İzleyici Roller Ölçeği geliştirmek

- 2- Ergenlerin siber zorbalık olayında ciddiyet düzeylerini belirlemek için geçerli ve güvenilir bir Siber Ciddiyet Ölçeği geliştirmek

7. YÖNTEM

7.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma bir ölçek geliştirme çalışmasıdır. Bu bölümde öncelikle katılımcıları belirleme yöntemi ve ölçüm araçları tanıtılmaktadır. Daha sonra veri analizinde hangi adımların izleneceği konusunda bir çerçeve sunulmaktadır.

7.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırma 2024 yılında Erzurum ilindeki liselerde yürütülmüştür. Çalışmaya dahil olacak okullar random yöntemiyle belirlenmiştir. Açıklayıcı faktör analizleri işlemleri 742, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) işlemleri için de 374 kişilik bir örneklem grubu kullanılmıştır. Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

Çalışma Grubunun Demografik Bilgileri

AFA çalışma grubunun demografik bilgileri				DFA çalışma grubunun demografik bilgileri		
Değişkenler	Kategori	N	%	Kategori	N	%
Cinsiyet	Kız	439	59,2	Kız	234	62,6
	Erkek	303	40,8	Erkek	140	37,4
Sınıf	9. Sınıf	438	59	9.sınıf	163	43,6
	10. Sınıf	139	18,7	10.sınıf	83	22,2
	11. Sınıf	107	14,4	11.sınıf	109	29,1
	12. Sınıf	58	7,8	12.sınıf	19	5,1
Toplam		742	100		374	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi, Siber İzleyici ve Siber Ciddiyet Ölçeğinin faktör yapısını incelemek için 742 öğrenciden oluşan bir örneklem üzerinde açıklayıcı faktör analizi yürütülmüştür. Öğrencilerin yaşları 14 ila 18 arasında değişmektedir. Ortalama yaş 15,18; standart sapma .83’tür. AFA’da öğrencilerin yaklaşık %59’u kız, %41’i erkektir. Açıklayıcı faktör analizinden üretilen dört faktörlü yapının model uyumu, 374 öğrenciden alınan veriler kullanılarak doğrulayıcı faktör analizleri yoluyla değerlendirilmiştir. Katılımcıların yaşları 14 ile 18 arasında değişmekte olup, ortalama yaş 15.32; standart sapma .90’dur. DFA’da öğrencilerin yaklaşık %63’ü kız, %37’i erkektir.

7.3. Siber İzleyici Roller ile Siber Ciddiyet Ölçeklerinin Geliştirilmesi

Alanyazındaki çalışmalar siber zorbalık olayını ciddiye alınan siber izleyici rolleri ile önemli ilişkilerinin olduğunu ortaya koymaktadır (Chen & Cheng, 2017; Macaulay vd., 2022; Zhao vd., 2023). İzleyiciler siber zorbalık olayını ciddi olarak yorumladıklarında, müdahale etme sorumluluklarının farkına varacak ve müdahale etme niyeti oluşturacaktır (Koehler & Weber, 2018). Dahası siber zorbalık durumunun ciddiyetini değerlendirmek, bir izleyicinin müdahale edip etmeyeceğini belirleyebilecek önemli bir durumsal faktördür (Song & Oh, 2018). Dolayısıyla siber zorbalık durumunun ciddiyetinin farkına varılması, olaya izleyen kişinin müdahale etme olasılığıyla önemli ilişkileri bulunduğu için her iki ölçeğin literatürü birbirleriyle ilişkilendirilerek incelenmiştir.

Siber İzleyici Roller ile Siber Ciddiyet Ölçekleri geliştirilirken aşağıdaki aşamalar yapılmıştır. Öncelikle alanyazın taraması yapılarak benzer ölçekler incelenmiştir. İkinci aşamada lisede öğrenim gören öğrencilere açık uçlu sorular sorularak madde havuzu oluşturulmuştur (Field, 2013). Üçüncü aşamada uzman görüşü alınarak maddelerde düzeltmeler yapılmıştır. Dördüncü aşamada ise pilot uygulama yapılmıştır. Son aşamada ise ölçeklerin nihai formu uygulanarak geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır (Tavşancıl, 2010).

Bu bilgiler ışığında ölçek geliştirme aşamasının birinci aşaması olan alanyazın taraması yapılmıştır. Siber izleyici rolleri ve siber ciddiyet ile ilgili yapılmış çalışmalar ortaya çıkarılmıştır (Desmet vd., 2014; Huang vd., 2024; Macaulay vd., 2022; Wang, 2021). Bu çalışmalarda siber izleyici rollerinin ve ciddiyetin kavramsal açıklaması, nasıl ölçüldüğü ve hangi faktörler ile ilişkili olduğu incelenmiştir.

Alanyazın taramasından sonra lisede öğrenim gören 30 kişilik öğrencilere açık uçlu sorularla tasarlanmıştır. SİRÖ için 36 soruluk madde hazırlanmıştır. Siber ciddiyet siber zorbalıkta durumsal bir faktör olması ve daha az soru ile durumsal özelliklerin belirlenmesinden dolayı 14 maddelik bir havuz oluşturulmuştur. Daha sonra iki aşamalı bir pilot çalışma yapılmıştır. Pilot çalışmanın ilk bölümünde maddeler alanında uzman 6 kişi tarafından

değerlendirilmiştir. Uzmanların üçü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında öğretim üyesi olarak görev yapan ve siber zorbalık hakkında çalışma yapan araştırmacılarıdır. Diğer uzmanların ikisi Ölçme ve Değerlendirme ve biri de Türkçe Eğitimin alanında öğretim üyesidir. Uzmanlar ölçekleri açıklık (madde kolay anlaşılıyor, söz dizimi ve anlambilimi yeterli), tutarlılık (madde ölçülen yapıyla mantıksal ve açık bir şekilde ilişkili) ve alakalılık/ilgili (madde önemli ve gerekli) ölçütüne göre değerlendirdiler. Uzmanlar ölçekleri 1 (başarılı) ile 4 (çok başarılı) arasında değişen 4'lü Likert ölçeği üzerinde değerlendirdiler. Daha sonra pilot çalışmanın ikinci kısmı yürütülerek Erzurum'dan 70 lise öğrencisine ölçek soruları yöneltilmiştir ve ölçeklerin anlaşılır olup olmadığı değerlendirilmiştir. Son aşamada 28 maddeden oluşan SİRÖ ve 10 maddeden oluşan SCÖ Erzurum il merkezindeki liselerde öğrenim gören 742 öğrenciye uygulanmıştır. Ölçek uygulama aşamasında eğitim kurumlarıyla iletişime geçilerek yasal izinler alınmıştır. Ölçeklerin uygulaması aşamasında katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Ölçekler araştırmacılar tarafından sınıflara girilerek yüz yüze yapılmıştır. Araştırmacılar öğrencilere gönüllülük esasını doğrultusunda ölçekleri doldurabilecekleri ve cevaplarının gizli kalacağına ilişkin açıklama yapmıştır. Öğrenciler anketleri yaklaşık 30 dakikada doldurdıkları gözlenmiştir.

7.4. Verilerin Analizi

Siber İzleyici Roller Ölçeği ile Siber Ciddiyet Ölçeğinin faktör yapısını belirlemek için açılımlı faktör analizi (AFA) yapılmıştır. AFA ile ortaya çıkan faktörlerin yapı geçerliğini test etmek için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) kullanılmıştır. AFA için SPSS 25.00, DFA için Amos 24 programları kullanılmıştır. DFA'da model uyumu için $\chi^2/sd \leq 5$, NFI, CFI, TLI, AGFI, GFI ve IFI için $> .90$, RMR ve RMSEA $< .08$ ölçüt olarak alınmıştır (Kline, 2005; Tabachnick & Fidell, 2015). DFA'da faktör yükleri $.30$ ' un üzerinde ve hataları $.80$ ' in altında olan öğeler tutulmuştur (Flora & Curran, 2004). Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla iç tutarlılık ve iki yarı test analizleri yapılmıştır. Siber İzleyici Roller ve Siber Ciddiyet Ölçeklerini oluşturan maddelerin madde karakteristik eğrilerini hesaplamak için R programı kullanılmıştır.

8. BULGULAR

8.1. Pilot Çalışma

SİRÖ ve SCÖ için hazırlanan ölçek maddeleri her bir maddenin kalitesini (1'den 5'e kadar) puanlayan ve değişiklikler öneren alandaki 6 uzman tarafından değerlendirilmiştir (3 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, 2 Ölçme Değerlendirme ve 1 Türkçe). Uzman önerileri doğrultusunda madde ifadeleri, yazımları ve anlamlarını iyileştirilerek revizyon yapılmıştır. Ölçeklerin ilk versiyonunda SİRÖ de 36, SCÖ de 14 madde yer almaktadır. Bu aşamada Erzurum'daki 70 lise öğrencisiyle bir pilot çalışma yürütülmüştür. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) faktör analizi için yeterli değerler göstermektedir (KMO=.78) ve değişkenler arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır (Bartlett test katsayısı=1126, $p < .01$). SİRÖ'de Faktör yükleri $.30$ ' un altında olan 8 madde, SCÖ'de faktör yükleri $.30$ ' un altında olan 4 madde elenmiş ve son versiyonda sırasıyla 28 ve 10 madde yer almıştır.

8.2. Açılımlı Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Siber İzleyici Roller Ölçeği (SİRÖ) ile Siber Ciddiyet Ölçeği'nin (SCÖ) faktör yapısına ilişkin açılımlı faktör analizi yapılmıştır. Verilerin örneklem büyüklüğü ve faktör analizine uygunluk durumu için Kaiser Mayer Olkin (KMO) değeri ve Bartlett Küresellik testleri yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, SİRÖ'nin KMO değeri $.87$ ve Bartlett testi χ^2 değeri 5004,87 ($p < .01$) olarak hesaplanmıştır. SCÖ'nün KMO değeri $.90$ ve Bartlett testi χ^2 değeri 1922,91 ($p < .01$) olarak hesaplanmıştır. Bu değerlere göre örneklem değerinin yeterli düzeyde olduğu ve verilerin açılımlı faktör analizi için uygun aralıkta olduğu değerlendirilmektedir (Büyüköztürk, 2016). Bu çalışmada faktör yapısına ilişkin temel bileşenler analizi tekniği tercih edilmiştir. Temel bileşenler analizi tekniğinde faktöre ait öz değer en az $\%1$ olan ve yamaç birikinti eğrisinin yatay olduğu faktörleri değerlendirmektedir. Aynı zamanda faktörlerin açıklanan toplam varyansa katkısının en az $\%5$ olması ölçüt olarak belirlenmiştir (Field, 2013). Madde faktör yükleri için $.30$ değeri ölçüt alınmıştır (Tavşancıl, 2010). Açılımlı faktör analizinde elde edilen bulgular sonucunda birbiriyle yüksek düzeyde ilişkili bulunan maddelerin hangi faktör altında toplandığını belirleyebilmek için dik faktör rotasyonu yapılmıştır.

8.3. Faktör Rotasyonu (Eksen Döndürmesi)

Açılımlı faktör analizi ile Siber İzleyici Rollerinin üç boyutlu siber Ciddiyet Ölçeğinin tek faktörlü yapısı belirlenmiştir. Faktörler arasındaki ilişkiyi açıklığa kavuşturmak için Varimax rotasyonu kullanılmıştır. Bu işlem de binişik maddeler ve faktör yükü $.30$ ' un altında olan maddeler veri setinden çıkarılmıştır (Büyüköztürk, 2016; Worthington & Whittaker, 2006). Sonuç olarak SİRÖ siber mağduru destekleme, siber zorbalığı destekleme, dışarıda kalma ve siber zorbalığa karşı çıkma toplam varyansa katkısı $\%71,63$ olarak hesaplanmıştır. Birinci

faktör olarak ortaya çıkan “siber mağduru destekleme-SMD” faktör öz değeri % 18,40, ikinci faktör olarak ortaya çıkan “siber zorbayı destekleme-SZD” faktör öz değeri % 17,30, üçüncü faktör olarak ortaya çıkan “dışarıda kalma-DK” faktör öz değeri % 15,98 ve son olarak “siber zorbalığa karşı çıkma-SZK” faktör öz değeri % 20,22 olduğu belirlenmiştir. SİRÖ'nün faktör yükleri .61 ile .94 arasındadır. SCÖ tek faktörden oluşmaktadır. Toplam varyansa katkısı %48,96'dır. SCÖ faktör öz-değeri 3.92'dir. SCÖ faktör yükleri .62 ile .79 arasındadır. Elde edilen bu faktör yükleri iyi olarak değerlendirilmiştir (Tavşancıl, 2010). Tablo 2'te ölçeklerin alt boyutları ve maddelere ilişkin faktör yapısı ve yükleri yer almaktadır.

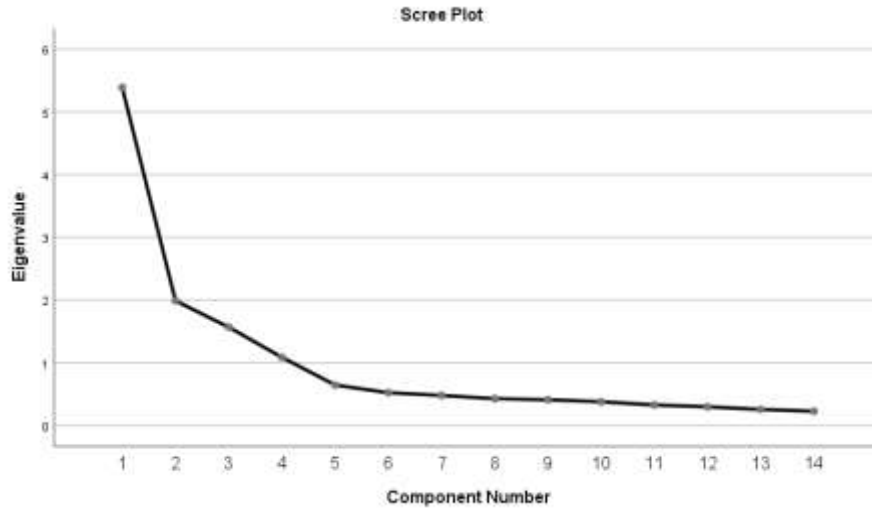
Tablo 2.
Ölçeklerin Faktör Yapısı ve Faktör Yükleri

Maddeler	Siber İzleyici Roller Ölçeği				Siber Ciddiyet Ölçeği	
	SMD	SZD	DK	SZK	Maddeler	AFA
1	.80				1	.69
4	.82				2	.72
5	.62				3	.67
8	.75				4	.62
13		.83			5	.76
14		.89			6	.79
15		.88			7	.65
21			.83		8	.68
24			.84			
25			.79			
27				.78		
29				.76		
35						
37				.84		
Toplam Varyans %71,63				.76		Toplam Varyans %48,96
Öz-değer	18,40	17,30	15,98	20,22		

Tablo 2 incelendiğinde Siber İzleyici Roller Ölçeğine ilişkin ölçeğin varyansın %71,63'ünü açıklanmaktadır. Bu faktör yapısının en az 1 öz değere ve %5 varyansa sahip 4 boyutlu bir özellik taşıdığı görülmektedir. Ölçeğin maddelerinin faktör yüklerinin ise .62 ile .89 arasında değişmektedir. Ölçek maddelerinin içerikleri göz önünde bulundurulduğunda ölçeğin birinci faktörü siber mağduru destekleme, ikinci faktörü siber zorbayı destekleme, üçüncü faktörü dışarıda kalma-tepkisizlik- ve dördüncü faktörü siber zorbalığa karşı çıkma olarak isimlendirilmiştir. Siber ciddiye ölçeği toplam varyansın %48.96'sini açıklamaktadır. Sonuçlar ölçeğin tek faktörlü bir yapı gösterdiğini ortaya koymaktadır. SCÖ faktör yükleri .62 ile .79 arasındadır.

Siber İzleyici Roller Ölçeğine ilişkin Scree Plot grafiğinin incelenmesi, özdeğerleri 1'i aşan 4 faktörlü bir yapıyı ortaya çıkarmaktadır (Şekil 1).

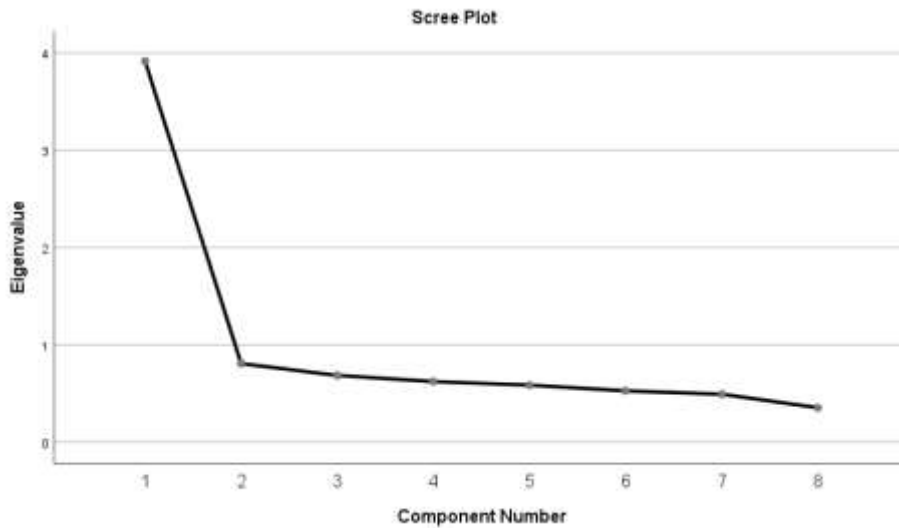

Şekil 1. Siber izleyici rolleri ölçeğinin scree plot grafiği

Şekil 1’de bulunan yamaç-birikinti grafiği incelendiğinde 4 noktada eğik kırılmaların olduğu görülmektedir. Bu durum döndürme sonrası elde edilen bulguların birbiriyle örtüştüğünü göstermektedir.

Siber Ciddiyet Ölçeğine ilişkin Scree Plot grafiğinin incelenmesi, özdeğeri 1’i aşan tek faktörlü bir yapıyı ortaya çıkarmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Siber ciddiyyet ölçeğinin scree plot grafiği

Şekil 2’de bulunan yamaç-birikinti grafiği incelendiğinde 1 noktada eğik kırılmaların olduğu görülmektedir. Bu durum döndürme sonrası elde edilen bulguların birbiriyle örtüştüğünü göstermektedir.

8.4. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Siber izleyici rolleri ölçeğinin dört faktörlü ve siber ciddiyyet ölçeğinin tek faktörlü yapısının doğrulanması DFA ile gerçekleştirilmiştir. Analiz için Amos 24 programı kullanılmıştır. DFA için çalışmaya 374 öğrenci katılmıştır (Tablo 1). SİRÖ ve SCÖ’ye ilişkin değerler Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3.
DFA Bulguları

Siber İzleyici Roller Ölçeği DFA Sonuçları					Siber Ciddiyet Ölçeği DFA Sonuçları				
Alt Faktörler	Maddeler	Tahmin Değerleri	Standardize Edilmiş Değerler	C.R	Maddeler	Tahmin Değerleri	Standardize Edilmiş Değerler	C.R	
Siber Mağduru Destekleme	1	1.09	.79	14,20	1	.46	.63	10,11	
	2	1.19	.80	14,31	2	.61	.67	10,49	
	3	.94	.61	10,98	3	.68	.60	10,73	
	4	1.08	.75	10,97	4	.72	.54	11,04	
Siber Zorbalığı Karşı Çıkma	5	.91	.75	18,07	5	.70	.73	13,40	
	6	.94	.91	21,70	6	.85	.77	16,28	
	7	1.00	.94	24,24	7	.60	.59	11,18	
Dışarıda Kalma-Tepkisizlik-	8	.94	.71	13,40	8	.69	.62	11,25	
	9	1.10	.87	14,85					
	10	1.00	.78	16,55					
Siber Zorbalığı Karşı Çıkma	11	1.24	.89	21,21					
	12	1.21	.84	15,13					
	13	1.04	.76	13,92					
	14	1.00	.71	13,41					

Tablo 3 siber izleyici rolleri ölçeğinin dört ve siber ciddiye ölçeğinin tek faktörlü yapısının doğrulandığını göstermektedir. SİRÖ'ye ilişkin DFA sonucunda standardize edilmiş madde faktör yükleri .61 ile .94 arasındadır. Alt boyutlar arasındaki hata varyanslarına ilişkin kovaryans değerleri SMD-SZD .75, SMD-DK: .68, SMD-SZKÇ: .66, SZD-DK: .71, SZD-SZKÇ: .73, DK-SZKÇ: .78 olarak belirlenmiştir. SCÖ'ye ilişkin standardize edilmiş madde faktör yükleri .54 ile .77 arasında olduğu gözlenmiştir. Ölçeklerin DFA sonucuna ilişkin uyum değerleri sonuçların anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır (Tablo 4).

Tablo 4.
Yapısal Eşitlik Modeline İlişkin Uyum Değerleri

Model	χ^2/sd	NFI	CFI	TLI	AGFI	GFI	IFI	RMR	RMSEA
1. SİRÖ	2,57	.94	.96	.95	.90	.94	.96	.058	.065
2. SCÖ	4,53	.95	.99	.95	.95	.97	.99	.047	.069

Tablo 4'teki uyum indeksi değerleri göz önüne alındığında, Siber İzleyici Roller Ölçeği ile Siber Ciddiyet Ölçeği'nin doğrulayıcı faktör analizinin anlamlı olduğu belirlenmiştir.

8.5. SİRÖ ve SCÖ Korelasyon Katsayıları

Siber izleyici rolleri ölçeğinin hem alt boyutlarıyla hem de siber ciddiye ölçeği ile ilişkileri Pearson korelasyon katsayısı test edilmiştir. Sonuçlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5.
Korelasyon Analizi

Değişkenler	1	2	3	4	5

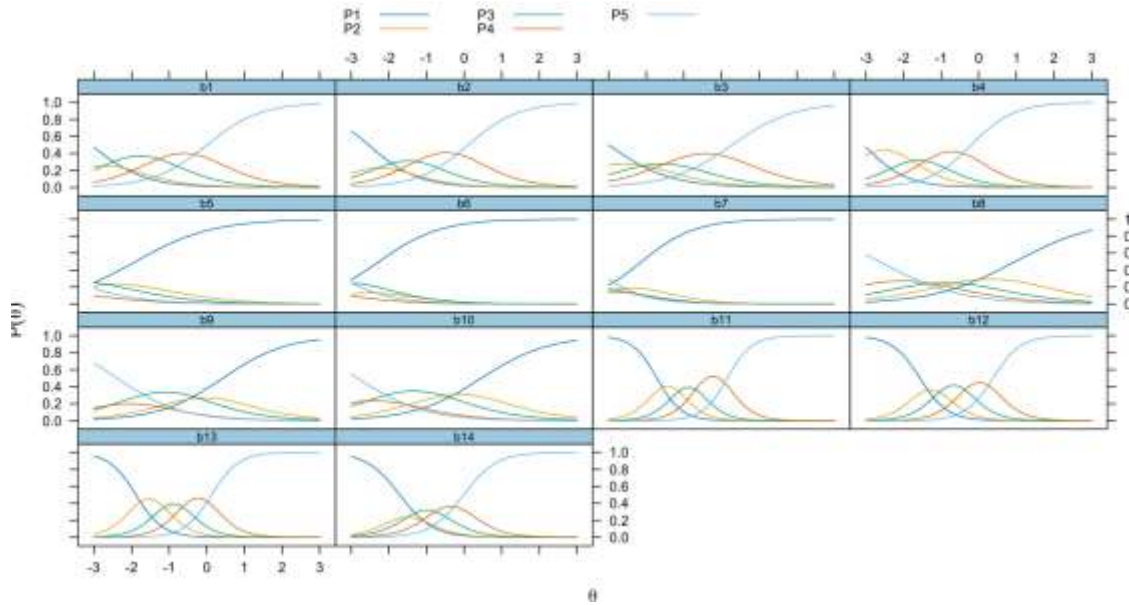
1.SMD	1	-.35*	-.30*	.57*	-.36*
2.SZD		1	.19*	-.28*	.39*
3.DKA			1	-.45*	.32*
4.SZK				1	-.40*
5.SCI					1
$\bar{X}$	16,58	3,68	6,82	15,58	16,67
S.s	3,41	1,91	3,23	4,28	6,38
Çarpıklık	-1,34	1,46	.68	-.93	.94
Basıklık	1,75	1,89	-.34	.03	1,05

* $p < .05$ SMD=Siber mağduru destekleme, SZD= Siber zorbaı destekleme, DKA= Dışarıda kalma, SZK= Siber zorbalığa karşı ıkma, SCÖ: Siber ciddiyeölölçeği

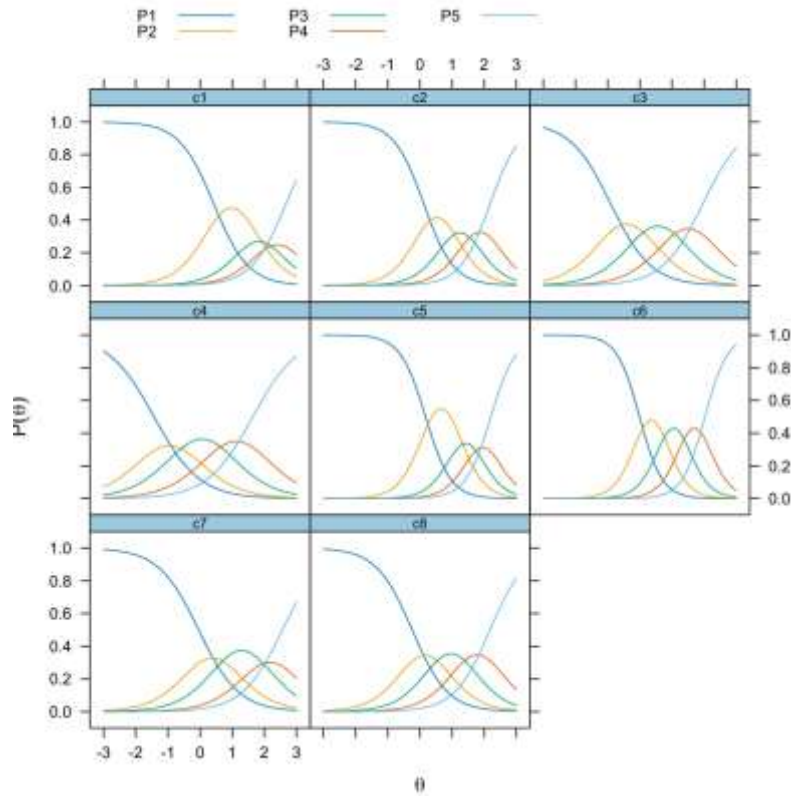
Tablo 5’de görüldüğü gibi, SİRÖ’nün alt boyutları ile ilişkileri .19 ila .57 arasında değişmektedir. SİRÖ’nün alt boyutları ile SCÖ arasındaki ilişkiler .32 ile -.40 arasında değişmektedir. Verilerin +2 ile -2 arasında olması normallik varsayımını karşıladığını göstermektedir (George, 2010).

8.6. Madde Ayırt Ediciliği

SİRÖ ve SCÖ’nün madde ayırt ediciliği için Madde Tepki Kuramı (MTK)’ndan yararlanılarak maddelerin karakteristik eğrisi (MKE) belirlenmiştir. Bu yöntem klasik test teorisine göre daha maddelere ilişkin daha ayrıntılı ve güvenilir bilgiler vermektedir. MKE analizinde “S” şeklinde bir eğri kullanılmış olup, 5’li Likert tipi ölçekler için uygun olan Dereceli Yanıt Modeli (Graded Response Model-GRM) kullanılarak gerçekleştirilmiştir. α değeri 1’den yüksek olması maddenin yüksek düzeyde ayırt ediciliğini göstermektedir (Chalmers, 2012). Bu bağlamda elde edilen sonuçlar şekil 3 ve şekil 4’te sunulmuştur.

şekil 3. Siber izleyici rolleri ölçeğinin madde karakteristik eğrisi (ICC)

Şekil 4. Siber ciddiye ölçeğinin madde karakteristik eğrisi (ICC)

Şekil 3 ve 4 incelendiğinde, Siber İzleyici Roller ve Siber Ciddiyet Ölçeklerini oluşturan maddelerin madde karakteristik eğrileri maddelerin ayırt ediciliğine ilişkin önemli bilgiler vermektedir.

8.7. Ölçüm Değişmezliği

Siber İzleyici Roller Ölçeğinin cinsiyete göre ölçüm değişmezliği yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6.

Siber İzleyici Roller Ölçeği Ölçüm Denkliği Sonuçları

Modeller	X^2_{df}	X^2/df	CFI	RMSEA	Model Karşılaştırma	
					X^2_{df}	CFI
1.Yapısal Denklik (142)	277.30	1.95	.95	.051	-	-
2.Metrik Denklik (152)	304.93	2.01	.95	.052	2 vs. 1	27.62 (10)
3a. Ölçek Denkliği (166)	335.19	2.02	.94	.052	3a vs. 2	30.26 (14)
3b. Ölçek Denkliği (176)	347.71	1.98	.94	.051	3b vs. 2	12.52 (10)
4. Katı Denklik (190)	485.88	2.56	.90	.065	4 vs. 3b	138.17 (14)

Siber İzleyici Roller Ölçeğinin cinsiyete göre ölçüm değişmezliği için yapısal, metrik, ölçek ve katı denklik değerlerine bakılmıştır. Yapısal denklik analizi sonucunda elde edilen uyum indekslerinin kabul edilen değerler içinde olması ölçeğin yapısal denkliğinin sağlandığını göstermiştir ($X^2=277.30$, $df: 142$, $X^2/df= 1.95$, CFI. 95, RMSEA: .051, $p<.01$). Ölçüm denkliğinde modellerin karşılaştırılmasındaki kare yerine CFI farklılık testlerinin kullanılması ve karşılaştırılan modeller arasında CFI değerinin $<.01$ küçük olması önerilmektedir (Cheung & Rensvold, 2002). Yapısal model ile metrik modeline ait CFI $<.01$ olduğundan metrik denkliğini olduğu söylenebilir. Bu bulgu ölçek maddelerinin faktör yüklerinin gruplar bakımından eş değer olduğuna işaret etmektedir. Metrik modeli ile ölçek modeline ait CFI $<.01$ olduğundan ölçek denkliği sağlanmıştır. Son olarak ölçek modeli ile katı modele ait CFI $>.01$ olduğundan katı denkliğinin sağlanamadığı tespit edilmiştir.

Siber Ciddiyet Ölçeğinin cinsiyete göre ölçüm değişmezliği yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7.
Siber Ciddiyet Ölçeği Ölçüm Denkliği Sonuçları

Modeller	X^2_{df}	X^2/df	CFI	RMSEA	Model Karşılaştırma	
					X^2_{df}	CFI
1.Yapısal Denklik (40)	70.53	1.76	.96	.045	-	-
2.Metrik Denklik (47)	77.08	1.64	.96	.041	2 vs. 1	6.55 (7)
3a. Ölçek Denkliği (55)	100.35	1.83	.94	.047	3a vs. 2	23.27 (8)
3b. Ölçek Denkliği (56)	100.64	1.80	.94	.046	3b vs. 2	32.83 (9)
4. Katı Denklik (64)	133.17	2.08	.91	.054	4 vs. 3b	32.53 (8)

Siber Ciddiyet Ölçeğinin cinsiyete göre ölçüm değişmezliği için yapısal, metrik, ölçek ve katı denklik değerlerine bakılmıştır. Yapısal denklik analizi sonucunda elde edilen uyum indekslerinin kabul edilen değerler içinde olması ölçeğin yapısal denkliğinin sağlandığını göstermiştir ($X^2=70.53$, $df: 40$, $X^2/df= 1.76$, CFI. 96, RMSEA: .045, $p<.01$). Ölçüm denkliğinde modellerin karşılaştırılmasındaki kare yerine CFI farklılık testlerinin kullanılması ve karşılaştırılan modeller arasında CFI değerinin $<.01$ küçük olması önerilmektedir (Gürbüz, 2021). Yapısal model ile metrik modeline ait CFI $<.01$ olduğundan metrik denkliğini olduğu söylenebilir. Bu bulgu ölçek maddelerinin faktör yüklerinin gruplar bakımından eş değer olduğuna işaret etmektedir. Metrik modeli ile ölçek modeline ait CFI $>.01$ olduğundan ölçek denkliği sağlanamamıştır. Son olarak ölçek modeli ile katı modele ait CFI $>.01$ olduğundan katı denkliğinin sağlanamadığı tespit edilmiştir.

8.8. Güvenirlik Analizleri

Bu araştırmada Siber İzleyici Roller Ölçeği ve Siber Ciddiyet Ölçeğinin güvenirlilik katsayıları hesaplanmıştır. Sonuçlar Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8.
Ölçeklerin Farklı Faktörlerle İlişkileri

Siber İzleyici Roller Ölçeği	Madde Sayısı	Cronbach Alfa	İki Yarı Test (Sperman Brown)
1.Siber Mağduru Destekleme	4	.81	.82
2.Siber Zorbalığı Destekleme	3	.86	.88
3.Dışarıda Kalma-Tepkisizlik	3	.80	.78
4.Siber Zorbalığa Karşı Çıkma	4	.87	.84
Siber Ciddiyet Ölçeği	8	.73	.68

Siber İzleyici Roller Ölçeğinin siber mağduru destekleme, siber zorbalığı destekleme, dışarıda kalma-tepkisizlik, siber zorbalığa karşı çıkma Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları sırasıyla .81, .86, .80 ve .87 olarak bulunmuştur. Siber Ciddiyet Ölçeğinin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .73 olarak belirlenmiştir. Siber İzleyici Roller Ölçeğinin iki yarı test güvenirliliği sırasıyla .82, .88, .78 ve .84 olarak saptanmıştır. Siber Ciddiyet Ölçeğinin iki yarı test güvenirliliği .68 olarak ortaya çıkarılmıştır. Alanyazında ölçek maddelerinin güvenirlilik katsayısı için en az .60'ın üstünde bir değer olması gerektiği belirtilmektedir (Kayış, 2014; Şencan, 2005). Bu sonuçlara göre hem SİRÖ hem de SCÖ'nün iç tutarlık ve iki yarı güvenirliliğe ilişkin koşulları sağladığı gözlenmektedir.

9. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada Siber İzleyici Roller (SİRÖ) ve Siber Ciddiyet Ölçeği'nin (SCÖ) geçerlik ve güvenirliliğini incelenmiştir. Açıklayıcı faktör analizi Siber İzleyici Roller ve Siber Ciddiyet Ölçeği'nin geçerliğinin sağlandığını göstermiştir. Doğrulayıcı faktör analizleri, 14 maddelik SİRÖ ve 8 maddelik SCÖ'nin faktör yapısının doğrulandığını ortaya koymaktadır. SİRÖ ve SCÖ yapıları yüksek iç tutarlılığa sahip olduğu belirlenmiştir. Bulgular Siber İzleyici Roller ve Siber Ciddiyet Ölçeklerinin cinsiyete göre ölçüm değişmezliğini sağladığını ortaya koymuştur. SİRÖ alt boyutlarına göre, SCÖ toplam puan alınarak değerlendirilmektedir.

SİRÖ'nün alt boyutlarından alınan puanların artması o boyuta ilişkin siber izleyici rolünün daha yüksek olduğunu göstermektedir. SCÖ'de yüksek puanlar izleyicilerin siber zorbalık olayını ciddiye almadıklarını göstermektedir.

Yapı geçerliliği açısından, bulgular önceki çalışmaların bulgularına benzemektedir. Örneğin Sarmiento vd. (2019) Siber İzleyici Ölçeği çalışmasında çevrimiçi pasif yabancı, çevrimiçi siber mağdurun savunucusu, çevrimiçi siber zorbanın güçlendiricisi; yüz yüze pasif yabancı, siber mağdurun yüz yüze savunucusu, siber zorbanın yüz yüze güçlendiricisi şeklinde faktör yapıları belirlemiştir. Ölçeğin genel güvenilirlik katsayısı .88 alt boyutların güvenilirlik katsayıları .79 ile .92 arasında değişmektedir.

Chu (2020) tarafından geliştirilen Siber Zorbalıkta Seyirci Davranışsal Niyet Anketi'nin geçerlik ve güvenilirlik analizleri bu çalışmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir. Ölçekte siber zorbalık olayının simülasyonunu izledikten sonra, katılımcıların davranışsal tepkilerini vermeleri istenmektedir. Ölçek, mağduru savunma, mağduru destekleme, dışlanmış kalma, zorbayı destekleme ve zorbaya yardım etme üzere beş boyut içeren 20 maddeden oluşmaktadır. 7'li likert tipi ölçeğe göre değerlendirilmektedir. Her boyut için maddelerdeki daha yüksek değerler, katılımcıların siber zorbalıkta belirli türden seyirci davranışlarını sergileme konusunda daha yüksek niyetlere sahip olduklarını göstermektedir. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları anketin beş boyutlu yapısının verilerle yeterince uyumlu olduğunu göstermiştir ($\chi^2/df = 2.51$, CFI = .93, TLI = .92, RMSEA = .059, SRMR = .058). Mevcut çalışmadaki beş alt ölçek için Cronbach alfa değerleri sırasıyla .71, .54, .88, .78 ve .61 olarak bulunmuştur.

Bu çalışmanın bulgusu Seo (2008) dört siber izleyici rolünü (mağduru savunma, mağdura yardım etme, yabancı kalma, zorbayı destekleme) ortaya çıkardığı çalışmayla benzerlik göstermektedir. Ölçeğin güvenilirlik değerleri .79 ile .95 arasındadır. Daha önceki çalışmalarda siber zorbalıkta izleyicilerin farklı davranışlarının olabileceğini öne sürmüştür. Bazı insanlar siber zorbalık hakkında bilgi sahibi olan pasif izleyiciler olabilir, ancak hiçbir eylemde bulunmazlar. Mağdurların savunucuları siber zorbalığı durdurmak için müdahale eder ve siber zorbanın güçlendiricileri daha fazla siber zorbalığı teşvik edebilir. Bazı izleyicilerde siber zorbalığa karışan bir kişiyile konuşarak onun eylemine karşı çıkabilir (Leung vd., 2018; Song & Oh, 2018).

Zorbalık olayında izleyiciler olumlu savunma davranışları sergileyebilir veya kayıtsız kalıp hiçbir şey yapmayabilirler. Zorbalık durumlarında izleyicilerin savunma davranışı, belirli bir tür sosyal davranışı temsil eder. Özellikle, izleyiciler diğer öğrencilerin zorbalığa uğradığını gördüklerinde, zorbaları caydırmak için söz ve hareket kullanabilirler veya mağdurlara destek ve rahatlık sağlayabilir. Dahası, doğrudan müdahale edemeyeceklerini düşünseler bile, öğretmenlerinden veya ebeveynlerden yardım isteyebilir (Pozzoli & Gini, 2010). Bu davranış, daha fazla zorbalık olayının meydana gelmesini ve daha fazla ısranmasını veya gelişmesini etkili bir şekilde önleyebilir ve ayrıca zorbalığa uğrayan bireylerin yaşadığı fiziksel ve zihinsel zararı azaltabilir (Yun, 2020).

Siber izleyici rollerini empati (Zhao vd., 2023), siber zorbalık deneyimleri (Huang vd., 2020; Kozubal vd., 2019), benlik saygısı (Cui vd., 2023), ahlaki kayıtsızlık (Merlici & Maftai, 2025) ve ahlaki duygu (Hong & Li, 2022) ile önemli ilişkileri bulunmaktadır. Siber zorbalık durumu stresli bir durum olduğu için izleyicilerin rollerinin kişilik ve duygusal özellikleri, duygu düzenleme ve başa çıkma tarzları etkileyebilir.

Siber Ciddiyet Ölçeği'ne ilişkin geçerlik ve güvenilirlik sonuçları alanyazındaki bulgularla örtüşmektedir. Örneğin Bastiaensens vd. (2014) tarafından geliştirilen ve Chu (2020) tarafından revize edilen Siber Zorbalık Olayı Şiddeti Anketi, algılanan olay şiddetini ölçmek için kullanılmıştır. Ölçek beş maddeden ve katılımcıların siber zorbalık olayına ilişkin sunulan olayını hatırlamalarına ilişkin algılarını ölçmektedir. Katılımcıların algıları "ciddi değil-ciddi, hiç sorun değil-büyük bir sorun, komik değil-komik, acı verici değil-acı verici ve eğlenceli değil-eğlenceli" ifadelerine göre değerlendirilmektedir. Daha yüksek değerler, katılımcıların siber zorbalık olaylarının ciddiyetine ilişkin daha güçlü bir algıya sahip olduğunu göstermektedir. Mevcut çalışmadaki ölçek için Cronbach alfa değeri .72'dir. Sticca ve Perren (2013b) siber zorbalık ciddiyet ölçeği 17 maddeden oluşmakta ve 5'li Likert ölçeğine göre değerlendirilmektedir (1 daha az ciddi ile 5 daha ciddi). Ölçek ergenlerin siber zorbalık davranışlarını kendi bakış açılarına göre ne kadar ciddi olabileceğini derecelendirmelerini belirlemektedir.

Koehler ve Weber (2018) izleyicilerin hakaret içeren bir olayı daha az ciddi olarak değerlendirdiklerinde mağdura yardım etme isteğinin daha düşük olduğunu ortaya çıkarmıştır. Wang ve Kim (2021), yüksek şiddette siber zorbalık olayına tanık olan izleyicilerin daha yüksek düzeyde empati deneyimleyebileceği için olayın daha ciddi algılayabilir. Bu durumda mağdura yardım etme davranışında bulunabilir.

Güvenilirlik ve geçerlilik analizlerine göre, 14 maddelik SİRÖ ve 8 maddelik SCÖ'nin geçerli ve güvenilir olduğu bulunmuştur. Bu bulgu araştırmanın bazı sınırlılıkları ile değerlendirilmelidir. Bu çalışma, dikkate alınan değişken arasında nedensel ilişkiler kurma yeteneğini sınırlayan kesitsel bir tasarıma dayanmaktadır. Gelecekteki araştırmalar bu sınırlamayı çözmek için boyutsal bir araştırma tasarımı kullanılabilir. Ölçek çalışması lisede

öğrenim gören öğrenciler katılmıştır. Sonuçlar farklı yaş grupları için genelleştirilemez. Gelecekteki araştırmalarda ortaokul ve üniversite öğrencilerinde ölçeklerin geçerlilik ve güvenirlik özellikleri test edebilir. Bu araştırmada siber zorbalık davranışının farklı boyutları ele alınmamıştır. Araştırmacılar siber zorbalığın farklı örüntüleriyle siber ciddiyet ve izleyici rollerini inceleyebilir. İzleyicilerin ciddiyetini ve rollerini ilişkin algılarını belirlemeye yönelik nitel çalışma yapılabilir.

Okullarda Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi siber zorbalık yaşandığında ölçekleri izleyicilerin bu durumu ciddiyete alıp almadıkları ve farklı izleyici davranışlarını belirlemek için kullanabilir. Bununla birlikte her iki ölçek izleyicilerin siber izleyici rolleri ve siber ciddiyet düzeylerinin belirlemede önemli bir kaynak olabilir. Ölçekler izleyicilerin siber zorbalık durumunda gösterebilecekleri tepkileri ve olayı ciddiye alma düzeyini belirlediği için siber zorbalığın önlenmesi ve müdahalesinde kullanılabilir.

KAYNAKÇA

- Akca, E.B., & Sayımer, İ. (2017). Siber zorbalık kavramı, türleri ve ilişkili olduğu faktörler: Mevcut araştırmalar üzerinden bir değerlendirme. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology*, 8(30), 7-19. <https://doi.org/10.5824/1309-1581.2017.5.001.x>
- Bastiaensens, S., Vandebosch, H., Poels, K., Van Cleemput, K., DeSmet, A., & De Bourdeaudhuij, I. (2014). Cyberbullying on social network sites. An experimental study into bystanders' behavioural intentions to help the victim or reinforce the bully. *Computers in Human Behavior*, 31, 259-271. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.10.036>
- Bauman, S., & Newman, M. L. (2013). Testing assumptions about cyberbullying: Perceived distress associated with acts of conventional and cyber bullying, *Psychology of Violence*, 3, 27-38. <https://doi.org/10.1037/a0029867>
- Beavon, E., Jenkins, L., Bradley, M., & Verma, K. (2024). Understanding adolescents' bystander intervention in cyberbullying. *Contemporary School Psychology*, 28(2), 270-281. <https://doi.org/10.1007/s40688-022-00437-1>
- Betancourt, J. A., Cerón, C. A., & Ramírez Marroquín, A. (2013). Matoneo virtual en las redes sociales de amistad en internet. *Revista Magistro*, 7, 151-178.
- Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. (22. bs)*. Pegem Akademi.
- Camacho, S., Hassanein, K., & Head, M. (2018). Cyberbullying impacts on victims' satisfaction with information and communication technologies: The role of perceived cyberbullying severity. *Information & Management*, 55(4), 494-507. <https://doi.org/10.1016/j.im.2017.11.004>
- Chalmers, R. P. (2012). A multidimensional item response theory package for the R environment. *Journal of Statistical Software*, 48, 1-29. <https://doi.org/10.18637/jss.v048.i06>
- Chen, L. M., & Cheng, Y. Y. (2017). Perceived severity of cyberbullying behaviour: Differences between genders, grades and participant roles, *Educational Psychology*, 37(5), 599-610. <https://doi.org/10.1080/01443410.2016.1202898>
- Cheung, G. W., & Rensvold, R. B. (2002). Evaluating goodness-of-fit indexes for testing measurement invariance. *Structural Equation Modeling*, 9(2), 233-255.
- Chu, X. (2020). The bystander effect in cyberbullying-a study based on network groups. Doctoral dissertation. Central China Normal University in Chinese.
- Cui, K., Xie, H., & Peng, H. (2023). How past cyber victimization affects bystanders' position taking in offline bullying situations: A moderated mediation model of self-concept and social support. *School Mental Health*, 15(2), 416-430. <https://doi.org/10.1007/s12310-022-09557-8>
- Cui, K. J., & To, S. M. (2021). School climate, bystanders' responses, and bullying perpetration in the context of rural-to-urban migration in China. *Deviant Behavior*, 42(11), 1416-1435. <https://doi.org/10.1080/01639625.2020.1752601>
- DeSmet, A., Bastiaensens, S., Van Cleemput, K., Poels, K., Vandebosch, H., Deboutte, G., ... & De Bourdeaudhuij, I. (2018). Psychometric data of a questionnaire to measure cyberbullying bystander behavior and its behavioral determinants among adolescents. *Data in Brief*, 18, 1588-1595. <https://doi.org/10.1016/j.dib.2018.04.087>
- DeSmet, A., Deforche, B., Hublet, A., Tanghe, A., Stremersch, E., & De Bourdeaudhuij, I. (2014). Traditional and cyberbullying victimization as correlates of psychosocial distress and barriers to a healthy lifestyle among severely obese adolescents—a matched case-control study on prevalence and results from a cross-sectional study. *BMC Public Health*, 14(1), 1-12. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-14-22>
- Dillon, K. P., & Bushman, B. J. (2015). Unresponsive or un-noticed? Cyberbystander intervention in an experimental cyberbullying context. *Computers in Human Behavior*, 45, 144-150. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.12.009>
- Domínguez-Hernández, F., Bonell, L., & Martínez-González, A. (2018). A systematic literature review of factors that moderate bystanders' actions in cyberbullying. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 12(4). <https://doi.org/10.5817/CP2018-4-1>.
- Englander, E. (2021). 3.5 social and mental health during the COVID-19 pandemic. *Journal of the American Academy Child Adolescent Psychiatry*, 60, S147. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2021.09.039>
- Eraslan-Çapan, B., Bakioğlu, F., & Kirteke, S. (2020). Siber zorbalık ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması: Psikometrik özellikleri. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 21(1), 39-47. <https://doi.org/10.5455/apd.57705>
- Evangelio, C., Rodríguez-González, P., Fernández-Río, J., & González-Villora, S. (2022). Cyberbullying in elementary and middle school students: A systematic review. *Computers and Education*, 176(104356). <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2021.104356>
- Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS* (4th ed). Sage Publications.

- Flora, D. B., & Curran, P. J. (2004). An empirical evaluation of alternative methods of estimation for confirmatory factor analysis with ordinal data. *Psychological Methods*, 9, 466-491. <https://doi.org/10.1037/1082-989X.9.4.466>
- George, D. (2010). *SPSS for windows step by step: A simple study guide and reference, 17.0 update* (10th ed.). Pearson
- Gini, G., Thornberg, R., & Pozzoli, T. (2020). Individual moral disengagement and bystander behavior in bullying: The role of moral distress and collective moral disengagement. *Psychology of Violence*, 10(1), 38-47. <https://doi.org/10.1037/vio0000223>
- Giumetti, G. W., & Kowalski, R. M. (2022). Cyberbullying via social media and well-being. *Current Opinion in Psychology*, 45, 101314. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2022.101314>
- Gürbüz, S. (2021). *AMOS ile yapısal eşitlik modellemesi* (2. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Henares-Montiel, J., V., Benítez-Hidalgo, I., Ruiz-Pérez, G., Pastor-Moreno, M., & Rodríguez-Barranco, M. (2022). Cyberbullying and associated factors in member countries of the European Union: A systematic review and meta-analysis of studies with representative population samples. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(12), 7364. (Article 12). <https://doi.org/10.3390/ijerph19127364>.
- Hong, Y. J., & Lee, K. (2022). Adolescent bystanders' moral emotions in cyberbullying. *School Psychology International*, 43(3), 271-295. <https://doi.org/10.1177/01430343221088186>
- Huang, C. L., Alimu, Y., & Yang, S. C. (2024). Factors influencing ethnic minority students' helping behavior in cyberbullying: perceived severity of cyberbullying from various perspectives, the online disinhibition effect, and parental online discipline style. *European Journal of Psychology of Education*, 39(3), 1889-1911. <https://doi.org/10.1007/s10212-023-00738-w>
- Huang, C. L., Zhang, S., & Yang, S. C. (2020). How students react to different cyberbullying events: Past experience, judgment, perceived seriousness, helping behavior and the effect of online disinhibition. *Computers in Human Behavior*, 110. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106338>. Article 106338.
- Islam, M. I., Yunus, F. M., Kabir, E., & Khanam, R. (2021). Evaluating risk and protective factors for suicidality and self-harm in Australian adolescents with traditional bullying and cyberbullying victimizations. *American Journal of Health Promotion*. 36(1), 73-83 <https://doi.org/10.1177/08901171211034105>
- Kalender, M. K., Bulu, Ş., & Keser, H. (2018). Siber zorbalık tehlike düzeyi ölçeğinin ortaokul ve lise formlarının geliştirilmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(2), 569-587. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.389857>
- Kayış, A. (2014). Güvenirlilik analizi. Ş. Kalaycı (Ed.), *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri içinde* (s. 404-409) içinde. Asil Yayın Dağıtım.
- Kim, Y. (2021). Understanding the bystander audience in online incivility encounters: Conceptual issues and future research questions. In Proceedings of the 54th Hawaii International Conference on System Sciences (pp. 2934-2943). ScholarSpace. <https://doi.org/10.24251/HICSS.2021.357>
- Kline, B. R. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling* (2nd ed). The Guilford Press.
- Koehler, C., & Weber, M. (2018). Do I really need to help? Perceived severity of cyberbullying, victim blaming, and bystanders' willingness to help the victim. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 12(4). <https://doi.org/10.5817/CP2018-4-4>.
- Kowalski, R. M., Limber, S. P., & McCord, A. (2019). A development approach to cyberbullying: Prevalence and protective. *Aggression & Violent Behaviour*, 45, 20-32. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.02.009>
- Kozubal, M., Szuster, A., & Barlińska, J. (2019). Cyberbystanders, affective empathy and social norms. *Studia Psychologica*, 61(2), 120-131. <https://doi.org/10.21909/sp.2019.02.777>
- Leung, A. N. M. (2021). To help or not to help: Intervening in cyberbullying among Chinese cyber-bystanders. *Frontiers in Psychology*, 12, 483250. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.483250>
- Leung, A., Wong, N., & Farver, J. (2018). You are what you read: The belief systems of cyber-bystanders on social networking sites. *Frontiers in Psychology*, 9, 365. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00365>.
- Li, S., Gong, N., Lin, Y., Huang, F., Zhang, S., & Yu, G. (2025). School climate and cyberbullying victimization: A meta-analysis. *Children and Youth Services Review*, 169, 108064. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2024.108064>
- Macaulay, P.; Betts, L.; Stiller, J.; Kellezi, B. (2022). Bystander responses to cyberbullying: The role of perceived severity, publicity, anonymity, type of cyberbullying, and victim response. *Computers in Human Behavior*. 131, 1-13 107238
- Maurya, C., Muhammad, T., Dhillon, P., & Maurya, P. (2022). The effects of cyberbullying victimization on depression and suicidal ideation among adolescents and young adults: A three year cohort study from India. *BMC Psychiatry* 22, 1. <https://doi.org/10.1186/s12888-022-04238-x>
- Merlici, I.A., & Maftai, A. (2025). The moral maze of cyberbullying: navigating the roles of victims, bystanders, and perpetrators in the cycle of harm, *Deviant Behavior*, 46(1),24-39. <https://doi.org/10.1080/01639625.2024.2327563>

- Nochaiwong, S., Ruengorn, C., Thavorn, K., Hutton, B., Awiphan, R., Phosuya, C., et al. (2021). Global prevalence of mental health issues among the general population during the coronavirus disease-2019 pandemic: A systematic review and meta-analysis. *Scientific Reports*, 11(1), 10173 <https://doi.org/10.1038/s41598-021-89700-8>
- Obermaier, M., Fawzi, N., & Koch, T. (2016). Bystanding or standing by? How the number of bystanders affects the intention to intervene in cyberbullying, *New Media & Society*, 18(8), 1491-1507, <https://doi.org/10.1177/1461444814563519>
- Olenik-Shemesh, D., T. Heiman, and S. Eden. 2017. Bystanders' behavior in cyberbullying episodes: Active and passive patterns in the context of personal-socio-emotional factors. *Journal of Interpersonal Violence*, 32(1), 23-48. <https://doi.org/10.1177/0886260515585531>.
- Ortuno-Sierra, J., Perez-Albeniz, A., Fonseca-Pedrero, E., Solbes-Canales, I., & Lucas-Molina, B. (2022). Bullying, cyberbullying and mental health: The role of student connectedness as a school protective factor. *Psychosocial Intervention*, 31(1), 33-41.
- Özdemir, E. Z., & Bektaş, M. (2021). Siber zorbalık üçgeni ölçeği: geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Sakarya Tıp Dergisi*, 11(3), 583-592. <https://doi.org/10.31832/smj.823355>
- Palladino, B. E., Menesini, E., Nocentini, A., Luik, P., Naruskov, K., Ucanok, Z., ... & Scheithauer, H. (2017). Perceived severity of cyberbullying: Differences and similarities across four countries, *Frontiers in Psychology*, 8, 1524. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01524>
- Peker, A., Kars, M.P., & Taşgın, A. (2024). Siber zorbalığa seyirci müdahale ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 199-220. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.1426691>
- Pozzoli, T., & Gini, G. (2010). Active defending and passive bystand ing behavior in bullying: The role of personal characteristics and perceived peer pressure. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38(6), 815-827. <https://doi.org/10.1007/s10802-010-9399-9>
- Rong, K., Chu, X., & Zhao, Y. (2023). Qualitative analyses on the classification model of bystander behavior in cyberbullying. *Frontiers in Psychology*, 14, 1152331. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1152331>
- Rudnicki, K., Vandebosch, H., Voué, P., & Poels, K. (2022). Systematic review of determinants and consequences of bystander interventions in online hate and cyberbullying among adults. *Behaviour & Information Technology*, 42(5), 527-544. <https://doi.org/10.1080/0144929X.2022.2027013>
- Sarmiento, A., & Leguizamón, D. (2016). Adaptación y validación del instrumento de cyberbullying escolar (ICIB) en universitarios (Master thesis). Bogotá: Konrad Lorenz Fundación Universitaria.
- Sarmiento, A., Herrera-López, M., & Zych, I. (2019). Is cyberbullying a group process? Online and offline bystanders of cyberbullying act as defenders, reinforcers and outsiders. *Computers in Human Behavior*, 99, 328-334. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.05.037>
- Skilbred-Fjeld, S., Reme, S. E., & Mossige, S. (2020). Cyberbullying involvement and mental health problems among late adolescents. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 14(1), 1-20.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlik*. Seçkin Yayıncılık.
- Seo, M. (2008). Participation in bullying: Bystanders' characteristics and role behaviors. *Korean Journal of Child Studies*, 29(5), 79-96.
- Song, J., & Oh, I. (2018). Factors influencing bystanders' behavioral reactions in cyberbullying situations. *Computer in Human Behavior*, 78, 273-282. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.10.008>.
- Sticca, F., & Perren, S. (2013a). Is cyberbullying worse than traditional bullying? Examining the differential roles of medium, publicity, and anonymity for the perceived severity of bullying. *Journal of Youth and Adolescence*, 42, 739-750. <https://doi.org/10.1007/s10964-012-9867-3>
- Sticca, F., & Perren, S. (2013b). Is cyberbullying worse than traditional bullying? examining the differential roles of medium, publicity, and anonymity for the perceived severity of bullying. *Journal of Youth and Adolescence*, 42, 739-750. <http://dx.doi.org/10.1007/s10964-012-9867-3>
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2015). *Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı*. (Çev. Ed. Mustafa Baloğlu). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tavşancıl, E. (2010). *Tutumların ölçülmesi ve spss ile veri analizi*. (4. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Thompson, J. D., & Cover, R. (2021). Digital hostility, internet pile-ons and shaming: A case study. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 28(6), 1770-1782. <https://doi.org/10.1177/13548565211030461>
- Van Noorden, T. H. J., Bukowski, W. M., Haselager, G. J. T., Lansu, T. A. M., & Cillessen, A. H. N. (2016). Disentangling the frequency and severity of bullying and victimization in the association with empathy. *Social Development*, 25(1), 176-192. <https://doi.org/10.1111/sode.12133>
- Wang, S. (2021). Standing up or standing by: Bystander intervention in cyberbullying on social media. *New Media & Society*, 23(6), 1379-1397. <https://doi.org/10.1177/1461444820902541>

- Wang, S., & Kim, K. J. (2021). Effects of victimization experience, gender, and empathic distress on bystanders' intervening behavior in cyberbullying. *The Social Science Journal*, 1-10. <https://doi.org/10.1080/03623319.2020.1861826>
- Worthington, R., & Whittaker, T. (2006). Scale development research: A content analysis and recommendations for best practices. *The Counseling Psychologist*, 34, 806-838. <https://doi.org/10.1177/0011000006288127>
- World Health Organization. (2024). One in six school-aged children experiences cyberbullying, finds new WHO/Europe study. Retrieved from <https://www.who.int/europe/news/item/27-03-2024-one-in-six-school-aged-children-experiences-cyberbullying--finds-new-who-europe-study>.
- Wright, M. F., & Wachs, S. (2023). Adolescents' emotional reactions for not intervening in cyberbullying as moderators in the longitudinal association between witnessing cyberbullying and health issues. *Current Psychology*, 42(22), 19378-19385. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-03773-w>
- Yun, H. Y. (2020). New approaches to defender and outsider roles in school bullying. *Child Development*, 91(4), e814-e832. <https://doi.org/10.1111/cdev.13312>
- Zhu, C., Huang, S., Evans, R., & Zhang, W. (2021). Cyberbullying among adolescents and children: A comprehensive review of the global situation, risk factors, and preventive measures. *Frontiers in Public Health*, 9, 1-12. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.634909>
- Zhao, Y., Chu, X., & Rong, K. (2023). Cyberbullying experience and bystander behavior in cyberbullying incidents: The serial mediating roles of perceived incident severity and empathy. *Computers in Human Behavior*, 138, 107484. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2022.107484>

Çalışmanın Etik İzni

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul İzin Bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Etik Kurul Birimi

Etik değerlendirme kararının tarihi: 2 Mayıs 2024

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: Toplantı sayısı: 4, Karar No: 10

Araştırmacıların Katkı Oranı

1.yazarın araştırmaya katkı oranı %40, 2. yazarın araştırmaya katkı oranı %30 ve 3. yazarın araştırmaya katkı oranı %30'dur.

Yazar 1: Konu bulma, giriş bölümü, istatistiksel analiz ve bulguları yazmıştır.

Yazar 2: Konu bulma, tartışma bölümünü yazmıştır.

Yazar 3: Konu bulma, yöntem bölümünü yazmıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırma TUBİTAK 1001 124K512 nolu “Siber İzleyici Roller Farkındalık Modelinin Geliştirilmesi: Ergenlerin Siber Zorbalık Karşısında Güçlendirilmesi” projesi kapsamında desteklenmektedir. Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.